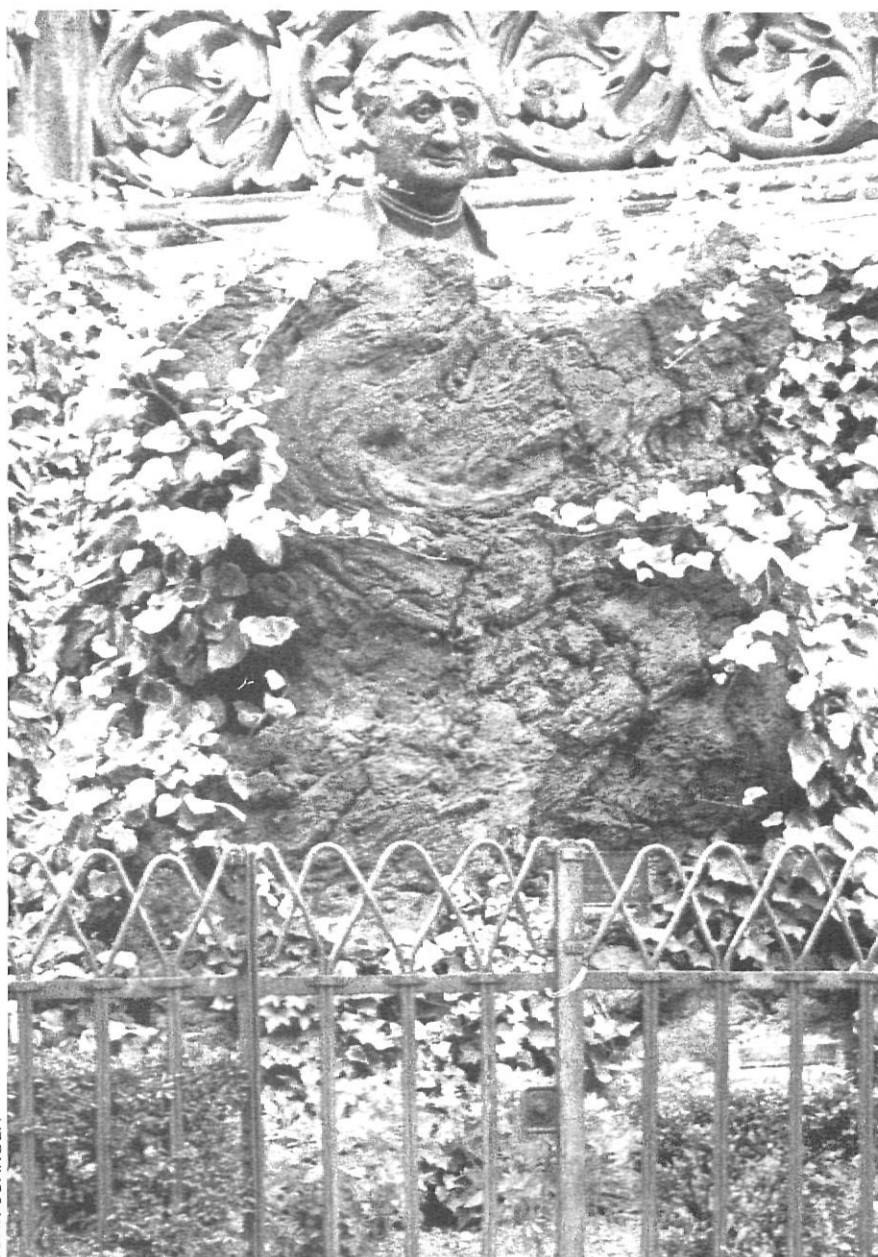

L'Església contra la maçoneria en l'Olot de final del vuit-cents

JORDI CANAL I MORELL

Del 16 al 30 de setembre de l'any 1896 es reunien a la ciutat tirolesa de Trento unes vuit-centes persones, pertanyents, en la seva major part, a l'estament eclesiàstic. Entre elles, trenta-sis bisbes i mig centenar de delegats papals. El motiu de la trobada era la celebració del Primer Congrés Antimaçònic Internacional, organitzat sota els auspicis del papa Lleó XIII. L'assistència de la plana major de l'Església a la reunió és comprensible en el marc de la dura i interessant confrontació que es produí en la segona meitat de la passada centúria entre la Francmaçoneria i l'Església catòlica. La conflictivitat venia de temps enrera, però fou en els pontificats de Pius IX (1846-1878) i de Lleó XIII (1878-1903) quan adquirí unes cotes més altes de virulència. Els esdeveniments que envoltaren el procés de la unificació d'Itàlia influïren decisivament en l'actitud papal. De les moltíssimes intervencions sobre les societats secretes i la maçoneria, tant de Pius IX com del seu successor, destaca l'encíclica *Humanum genus*, de 20 d'abril de 1884. Aquesta carta encíclica sobre la francmaçoneria tingué una gran difusió i provocà el sorgiment de revistes i associacions antimaçòniques i la reactivació dels estudis sobre l'orde. En l'*Humanum genus* s'exposa amb claredat el pensament eclesiàstic sobre la francmaçoneria, una societat que conspira de mutu acord amb tots els altres "partidaris del mal". "... els resultats provocats per la secta dels francmaçons —es pot

JOAN JUANOLA

Bust del rector Esteve Ferrer, emplaçat davant l'església de sant Esteve d'Olot.

llegir en un dels paràgrafs de l'encíclica—, són perniciosos i amargs fins a l'extrem, donat que a causa dels certíssims senyals que abans hem manifestat, se sap amb certesa que la principal finalitat de la secta dels francmaçons és de destruir sencera i tota la disciplina religiosa i social que engendren les institucions cristianes, tot substituint-la per una altra de nova, conforme a les seves finalitats, que adopta les idees fonamentals i les lleis del naturalisme”.

La confrontació, estimulada per l'aparició en escena del gran farsant que fou Léo Taxil, generà un munt de lletra impresa. Taxil, des de 1885 —any de la seva figurada retractació de l'anticlericalisme— fins a 1897, quan descobrí en una conferència (pronunciada el 19 d'abril en una sala de la Societat Geogràfica de París) l'engany al qual havia estat sotmès l'Església i el públic en general, publicà molts llibres i articles (que li proporcionaren quantiosos ingressos) sobre la maçoneria i la relació d'aquesta —relació inventada— amb el satanisme. De *El capellà, cul de mona* a *L'anticrist i l'origen de la maçoneria*, per només esmentar dues obres de Taxil, es pot apreciar una distància considerable —de l'anticlericalisme a l'antimaçoneria—, però en el fons es manté la clau de l'èxit de l'autor: el sensacionalisme i la fantasia morbosa. Taxil donà peu, al-

hora, a un tipus de literatura que tingué nombrosos adeptes, alguns d'ells eclesiàstics. Moltes persones estigueren pendents de manera continuada de les històries de Taxil i dels seus seguidors i imitadors —reals o imaginaris—, dels seus personatges inventats, com Miss Vaughan —que arribà a provocar una investigació en les més altes esferes de l'Església, conduïda per una comissió presidida pel bisbe Lazzareschi, que conclougué salomònicament—, i de les moltes mentides generades per a combatre la francmaçoneria. La confrontació de l'Església i l'orde és perceptible en tots els nivells de la jerarquia catòlica, des del papa a un escriptor catòlic d'un petit poble, del bisbe al rector: tots hi estaven més o menys implicats, en molts països, entre els quals Catalunya ¹.

De Torras i Bages als “Pastorets”

L'ambient antimaçònic, a voltes tendent a convertir-se en una mena de croada, es respirava també, doncs, entre els catòlics i l'Església catalana. Revistes i periòdics —sobretot aquells que feien del catolicisme un dels puntals bàsics— dedicaven grans espais a les qüestions que giraven a l'entorn de la batalla contra el “perill maçó”. Es crearen associacions per a aprofundir en la lluita, a imatge de les

promogudes per les jerarquies vaticanes. El bisbe de Barcelona, Jaume Català, dedicà l'any 1883 una pastoral a la francmaçoneria. Uns anys abans, Jaume Agustí i Milà publicà *El masonismo condenado por la doctrina católica* (1878). Un catòlic com Mañé i Flaquer escriví un conjunt d'articles sobre l'assumpte al *Diario de Barcelona*, paral·lelament als que Torras i Bages publicà a *La Veu del Montserrat* l'any 1884, recollits el mateix any en llibre, i reeditats el 1932 pel Foment de la Pietat de Barcelona amb el títol *Què és la Maçoneria?*. El poeta de Folgueroles, Jacint Verdaguer, dedicava uns versos a la “secta dels francmaçons”, i Jaume Collell esdevenia l'encarregat d'elaborar el discurs de la secció espanyola en el Congrés Antimaçònic de Trento. En les dues dècades finals del vuitcents es produí, així, una extensa campanya de conscienciació antimaçònica, de la qual els esdeveniments italians no en foren en absolut aliens, però que venia marcada per les particulars circumstàncies que vivia —i havia viscut des dels anys trenta— el país.

En una ciutat catalana com Olot es reflectí la polèmica general, amb les particularitats, específiques de cada indret, que imposaven les concretes condicions del lloc i del moment. L'any 1888 un escriptor catòlic, Antoni Molins i Gelada, escriví una petita obra, una sarsuela que

Año II OLOT, Sábado 29 de Enero de 1898 Núm. 57

Capçalera del setmanari “El Deber”, fundat l’any 1897.

portava per títol *El nacimiento del Salvador ó la redención del esclavo*, que encara avui dia es representa anualment. Són els coneguts "Pastorets" d'Olot. En l'obra de Molins, ajudat segurament pel tradicionalista Llosas i Badia, es dediquen uns passatges molt interessants als francmaçons, en què se'ls fa aliats del diable. Així, diu Lucifer:

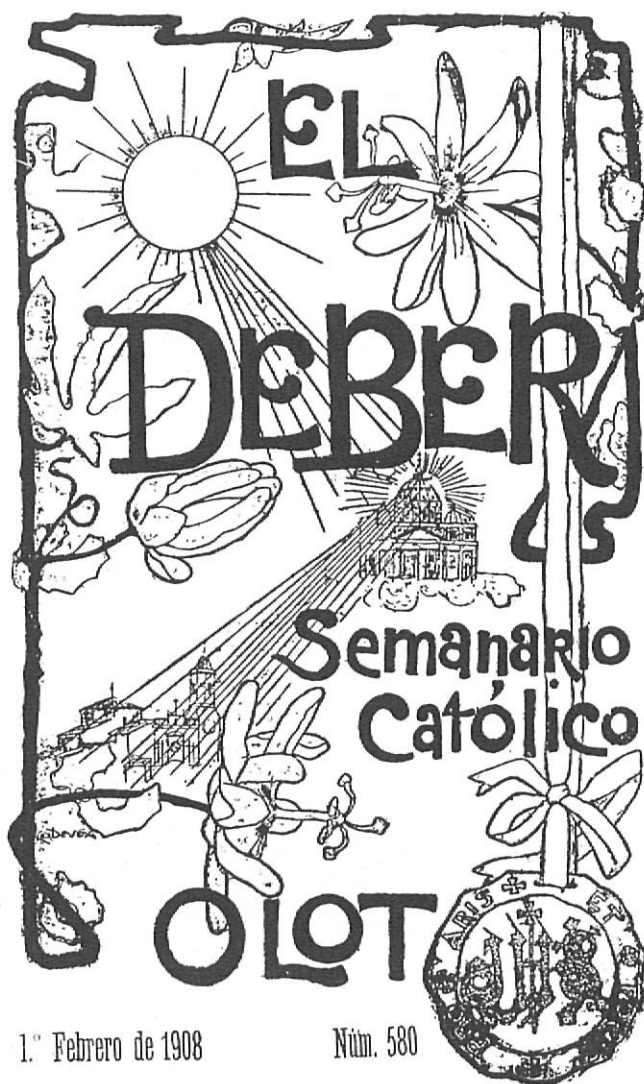
"¡Oh! No será. Estad erguidos; concibo un tremendo plan que, en los siglos que vendrán, triunfos nos dará cumplidos. Si los déspotas, vencidos, cesan sus persecuciones, astutos, mil divisiones entre cristianos pondremos, y entre otros muchos tendremos unos sectarios MASONES".

El discurs del diable sobre els seus "aliats" ocupa tota la darrera part de la segona escena del primer acte. La imatge que dels francmaçons es podia fer el lector o l'espectador no dista excessivament de la que es feia de les forces del mal, les forces diabòliques, síntesi a la que Molins —i Llosas— contribuïren decisivament. D'aquesta manera, "... el brazo de Lucifer / serán los fieros MASONES" ².

L'obra de Molins estava dedicada al literat olotí Josep Saderra i Mata, de tendència política profundament conservadora, implicat, com es veurà més endavant, en les qüestions antimasoniques locals. Fou, però, un altre Saderra, Miquel, un jesuïta nascut a Olot, qui publicà l'any 1899 a Manila uns comentaris a una *Doctrina antimasonica* ³. Hem passat de l'obra literària empeltada d'ideologia al tractat dedicat exclusivament i directa a la maçoneria. Tant en el cas de Molins com en el de Saderra es tractava de petites aportacions a una gran polèmica. El nucli de la controvèrsia fou portat a la ciutat pels eclesiàstics, entre els quals destacava el rector Esteve Ferrer, que a partir dels darrers anys de la centúria la vehicularen a través del setmanari catòlic *El Deber*.

El "bisbe de la Muntanya"

Esteve Ferrer i Casadevall (1851-1922), anomenat contemporàniament per alguns el "bisbe de la Muntanya", fou rector arxiprest de la parroquial de Sant Esteve d'Olot una quarantena d'anys, de 1883 fins a la seva mort. Des d'aquell moment fins avui ha estat sotmès a un procés apològic de caire ahis-

1.º Febrero de 1908 Núm. 580
"El Deber" va ser creat i controlat des de l'ombra pel rector Ferrer.

tòric. Des de les anònimes *Notes biogràfiques del M.I. Dr. D. Esteve Ferrer i Casadevall, pvre.* (1923) fins als treballs apareguts l'any 1983, centenari del seu nomenament com a rector d'Olot, s'ha seguit una línia definida d'exaltació, arraconant l'anàlisi aprofundida i coherent. Per a comprendre la figura del rector Ferrer s'ha de situar necessàriament en les coordenades concretes de la seva època, en què desenvolupà la vida i l'obra.

L'any 1897 fundà el setmanari *El Deber*, de llarga vida (fins la Guerra Civil). Els anys precedents ens són segurament, però, els més desconeguts del personatge. La definició ideològica d'Esteve Ferrer es situà aviat al costat de l'integrisme, tot i que en algun moment advocà pel possibilisme i la unió ampla de tendències. L'experiència —encara que no directa— del Sexenni suposà per Ferrer un element decisiu en el

seu arrencament polític-ideològic. La destacable convergència de grups en la gènesi, a final de la dècada dels vuitanta, del Centre Catalanista, com a nucli de defensa d'uns interessos coincidents de manera relativa enfront a uns enemics semblants, —tot i les marcades diferències entre els sectors, manifestes en els anys noranta—, hi conduí, de la mateixa manera que a determinats elements conservadors poc catalanistes (escindits entorn a 1892), al rector de Sant Esteve i els seus seguidors. Els uní la defensa dels valors tradicionals (dret, família, etc.), la lluita i la religió, i en canvi els allunyava el paper concret donat a aquesta darrera o el tipus de lluita —propagandística i purament política— a seguir. El trencament definitiu s'inicià a mitjan de la darrera dècada del segle i es materialitzà a principi de 1897 amb el naixement de *El Deber*, que

Esteve Ferrer i Casadevall, figura omnipresent a la ciutat d'Olot.

aconseguí reunificar al seu voltant els sectors més tradicionalistes de la vila, promotors des de 1892 de *La Comarca Leal*, i de 1894 a 1897, de *La Comarca* ⁴.

La figura d'Esteve Ferrer fou omnipresent a la ciutat en l'època del seu rectorat: des de la trona, a partir de les pressions i consells de sota mà o bé des de la premsa. La utilització que va fer de la institució eclesiàstica de cara a promoure determinades iniciatives generades o inspirades per persones o agrupacions d'unes orientacions político-socials concretes i a combatre'n d'altres fou molt remarcable. El foment d'un patriotisme espanyolista exaltat i reaccionari a rel de la crisi de 1898 fou, en aquest sentit, paradigmàtic ⁵. L'aparició mateixa del setmanari catòlic *El Deber* estigué envoltada d'una sèrie de circumstàncies que denoten el paper que s'havia assignat el rector Esteve Ferrer en la vida ciutadana.

El dia primer de gener de 1897 sortí *El Deber*, auspiciat i controlat a l'ombra per Ferrer, amb el poeta Josep M. de Garganta com a director. En la presentació escriuen que "*Nuestro periódico es, ante todo, católico, apostólico, romano y en calidad de tal, acatará humildemente las enseñanzas de la Iglesia, someterá sus opiniones á la autoridad de la Maestra infalible, y defenderá con energía sus intereses*". Evidentment, no eren aquests els únics interessos que movien la publicació. En la mateixa presentació es posaven al servei, significativament, d'uns determinats grups de la ciutat: "*... sólo nos resta ofrecer nuestro humilde concurso —escriben—, á las autoridades, á la propiedad, al profesorado y á las entidades mercantiles y productoras...*". D'altra banda, l'any 1902, el periòdic *La Democracia*, editat també a Olot, comunicava: "*El semanario El Deber nació para muy distintos fines que el defender la religión católica. En aquel entonces había en la población publicaciones que se atrevían á censurar (¿porqué no?) defectos y abusos de cierto jerarca de finísimo epidermis: aquellas censuras le enfurecieron, y se pensó en el desquite, en la venganza. Una*

junta de lameros se encargó de dar cuerpo á la idea de fundar un periódico, y surgió El Deber de entre los rescoldos de un auto de fé: el semanario catalanista había sido víctima de la diplomacia sacristanesca" ⁶. El problema al qual feia referència el redactor de *La Democracia* és el conflicte entre Esteve Ferrer i Marià Vayreda, conductor del setmanari regionalista *L'Olotí*, que suposà el punt culminant i decisiu del trencament al qual hem fet referència anteriorment. A principi de 1898 *L'Olotí* hagué de tancar una temporada de cara a possibilitar la revisió per part d'autoritats religioses del setmanari, acusat pel rector Ferrer de pervers i desmoralitzant. La clausura durà només unes setmanes, retornant llavors a una relativa normalitat, aquella que permetien les circumstàncies. El fet és significatiu, però en cap manera excepcional. L'atac frontal contra totes les publicacions, institucions i persones que no sintonitzaven amb els corrents més integristes de pensament i d'acció, fou una constant de l'actuació d'Esteve Ferrer i Casadevall i de la línia de *El Deber*. La maçoneria, i tot allò que en ella lleugerament s'inclouia, no fou una ex-

cepció, sobretot si pensem que era el més gran enemic que l'Església havia dissenyat.

"El Deber" i la maçoneria

El tema Léo Taxil i el de la implicació de l'Orde en la pèrdua de les colònies espanyoles ocuparen la majoria dels comentaris del setmanari catòlic sobre la qüestió maçònica en els darrers anys de la passada centúria. En el núm. 2 (9 gener 1897) publicaren ja un article amb un títol simptomàtic: "Protesta". Escriviren que en un "*meeting masónico político*" celebrat a Girona, l'orador "*se atrevió con el desparpajo propio de tales falsarios á achacar la culpa de la insurrección filipina á las beneméritas Ordenes religiosas*". El setmanari elevà ("*en su nombre y en el de la católica villa de Olot*"), aleshores, una protesta contra les paraules anteriors —emmarcables en la campanya que el Gran Orient Espanyol portà a terme contra la influència dels Ordes religiosos a les Filipines—, només explicables per l'"*odio sectario*". Unes setmanes més tard aparegué sota

el títol "La cuestión Diana Vaughan" (núm. 5, 30 gener 1897) la reproducció de la declaració de la comissió encarregada de dilucidar l'existència o no de Miss Vaughan. El periòdic no va fer en aquesta ocasió cap mena de comentari, a diferència de quan Taxil descobrí el seu engany. Una persona que signà com a Víctor escriví "A propósito de los farsantes" (núm. 18, 1 maig 1897), dura crítica a Taxil, a les seves obres i als defensors i lectors d'aquestes. L'article participava del desencant que es vivia en alguns sectors del catolicisme, sobretot els alemanys, respecte als misteris sobre els francmaçons desvelats per Taxil i els seus seguidors. L'experiència que provocà l'engany no havia d'ésser, però, en absolut, negligida. Per aquesta raó conclouien: "*Gracias á Dios que las cosas se han puesto en su lugar, permitiendo que los insignes trapaceros que se han burlado del mundo descubran ellos mismos el juego, y desengañen á los incautos. Fruto es este del Congreso antimasonónico de Trento, y la amarga lección recibida no debe echarse en saco roto; antes por el contrario, siempre se ha de tener presente para evitar en lo futuro engaños del mismo género, y para no olvidar que la razón y el buen sentido son facultades que nos ha atorgado Dios para que las usemos rectamente*".

En números posteriors s'abandonaren pràcticament les referències al "muntatge Taxil", tot i que persistí la idea difosa —i difusa— de la relació de la maçoneria amb el satanisme, entenent-lo com a englobador de tot allò dolent i contrari a l'Església. En el núm. 93 (8 octubre 1898) de *El Deber* es publicà una "Estadística masónica" extreta de *La Cruz*, en els comentaris de la qual s'al·ludia als francmaçons com a "luciferianos". O bé, l'any següent (núm. 152-155) es reproduïren textos d'una obra del bisbe Schumacher, sota el suggestiu títol de *El Reino de Satanás. La Francmasonería y el Liberalismo*. En el núm. 241 de l'any 1901 foren encara més explícits. Amb l'encapçalament "Un hecho histórico", tractaren la relació dels maçons amb Satanàs. L'esdeveniment que explicaven els serví com a prova "... de las relaciones de la alta francmasonería con Satanás".

A partir del canvi de segle aparegueren articles diversos sobre la maçoneria en general, habitualment extrets d'altres publicacions. Fou, no obstant, durant l'any 1898

quan l'Orde es va veure fortament assetjada pels sectors catòlics, a causa de la inevitable pèrdua de les colònies. Des de la reproducció d'uns fragments (en el núm. 77, 18 juny 1898) de l'obra publicada l'any anterior d'Enrique Reig, *Sacrílegos y traidores. La Masonería contra la Iglesia y contra España*, a articles elaborats per membres de la redacció o col·laboradors del setmanari, foren freqüents a les pàgines de *El Deber* les arremeses contra la maçoneria. En el núm. 70 (30 abril 1898), en un article titulat "¡Viva España!", tot comparant l'Estat espanyol amb els Estats Units, van escriure que "... podrá nuestra patria haber sido atacada en sus creencias católicas por la infernal masonería, agente de destrucción en los órdenes religioso y social y destructora de las más venerandas costumbres..." En alguna ocasió s'assimilà alhora la lluita entre espanyols i americans a un combat entre el catolicisme i la maçoneria. Fou, sense cap mena de dubte, però, un cop finida la guerra i consumada la derrota espanyola, que va aparèixer a *El Deber* un escrit (núm. 86-87, 20-27 agost 1898) que podem qualificar de programàtic, definidor de part de les idees que informaven la concepció del món dels sectors propugnadors del setmanari. A "¿Castigo, prueba ó premio?" s'intentava percebre les causes del fracàs, és a dir, per quines raons la divinitat abocà els espanyols a la derrota. Entre aquestes no podia faltar, lògicament, la maçoneria. Déu encarregà a l'Estat espanyol una missió en els països conquerits, però aquest en canvi "... no civilizó cristianamente como era su deber, dejó que la lepra masónica envenenara la sangre, y trastornara la cabeza y el corazón de los habitantes de nuestras colonias, el catolicismo en ellas tuvo que replegarse cada día más sobre sí mismo, para dejar el camino expedito á la codicia sin freno, al libertinaje, y, en fin, á la masonería particular y universal, tan estrechamente unida á los desastres de nuestra patria, como lo está el catolicismo con sus grandezas". Però, la francmaçoneria no féu perillar solament el catolicisme a les colònies, sinó àdhuc a la metròpoli. Així: "Espanya católica, en otro tiempo, ¿eh? Hoy, es otra cosa. Dése una mirada á la lista de masones que ocupan cargos públicos, á la masa indiferentista que lo mismo le da ser cristiana que musulmana, al favor de

que disfrutan determinados elementos".

La Junta d'Unió Antimaçònica

El combat de l'Església contra la Maçoneria no es vehiculà exclusivament per mitjà de la premsa. S'organitzaren actes religiosos, conferències, s'editaren fullets, manifestos. A partir del Congrés Antimaçònic Internacional de Trento s'intentà l'articulació d'un moviment de filiació antimaçònica estès arreu. La Unió Antimaçònica, amb seu a Roma, havia estat l'organitzadora de la trobada de 1896, i es pretenia implantar-la en tots els països, en totes les diòcesis i en els arxiprestats, a partir d'un sistema de Juntes. En aquesta conjuntura, l'agost de 1898, el rector Esteve Ferrer —com segurament tots els altres arxiprestats de la diòcesi— rebé una carta del bisbe de Girona en què li comunicà que "... sirvase V. enterarse de los documentos adjuntos; y si en su concepto no hubiese grave inconveniente para la formación de la junta de ese arciprestazgo, indicarse personas idoneas al efecto. Con lo cual secundar á V. los deseos de Su santidad y de este su (affectu)mo que le bendice" ⁷. La carta —datada del 7 d'agost— feia referència a dos documents en concret: a la circular de la Junta Diocesana de Unión Antimasónica (4 juliol 1898) i al "Reglamento de la Junta Diocesana de Gerona para el establecimiento de la Unión antimasonónica en esta capital" (28 abril 1898). En l'article primer del reglament s'exposava amb claredat la finalitat de les juntes: "Se establece en esta ciudad la Junta Diocesana de la Unión antimasonónica española cuyo objeto es combatir los principios y oponerse á la acción de la Masonería en España y sus colonias, con arreglo á los acuerdos del Congreso antimasonónico de Trento, dependiendo del Centro antimasonónico universal establecido en Roma y aprobado por la Santa Sede, é inmediatamente del Comité nacional establecido en la ciudad de Barcelona".

La circular de la Junta Diocesana era encara molt més interessant, a causa de la integració de les directrius generals de lluita contra la francmaçoneria amb les circumstàncies particulars que vivia el país, de les quals l'orde, a parer dels eclesiàstics, no n'era aliena. La circular començava dient que "En-

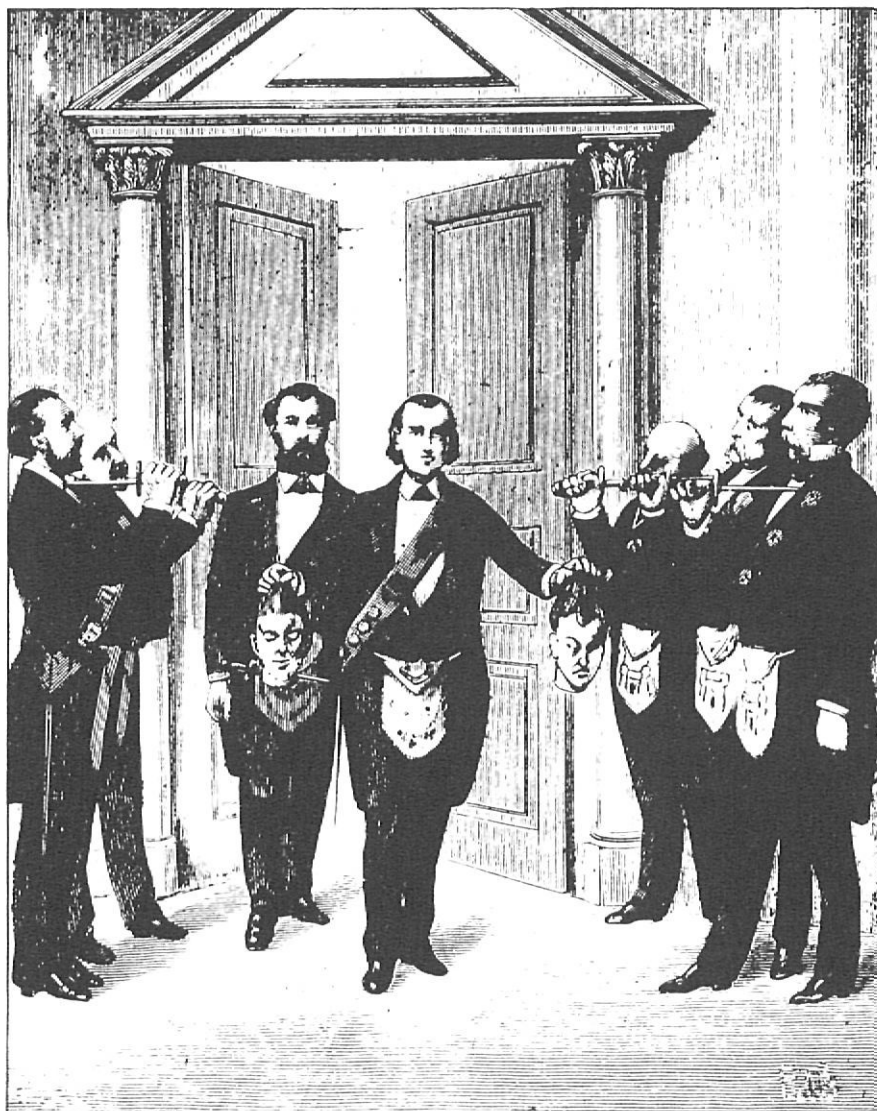
tre los graves males que aquejan á los pueblos modernos, y que con máscara de progreso pugnan por arrebatarnos su felicidad y los gloriosos destinos que les alcanzó el Cristianismo, ninguno tan activo, tan temible y pérfido como la Masonería o Francmasonería". A continuació explicitava decisions de Trento i resseguia la doctrina de la *Humanum genus*. Es justificava, més endavant, l'organització mitjançant la Unió Antimaçònica atenent a allò esdevingut anteriorment, quan la no associació permeté "... á la Masonería y al Judaismo conjurados para la ruina de las almas y de los pueblos creyentes, que nos arrebatasen el inestimable tesoro de la Unidad Católica, y las Grandes Américas á principios de este siglo, mientras intentan ahora hacer lo mismo con los preciados restos de aquel imperio colonial en cuyos dominios jamás se ponía el Sol".

Aquest fragment s'acompanyava de tres notes a peu de pàgina, en les quals s'argumentava que el judaisme era l'"*alma directriz*" de la maçoneria, que les guerres de Cuba i Filipines foren causades pels francmaçons, que la lluita Espanya-Estats Units era paral·lela al combat Catolicisme-Maçoneria, o bé que Riego, Mendizábal i altres eren maçons, tal com s'explicava en un text del qual s'escrivia que "*Nunca recomendaremos bastante este folleto de propaganda que se vende en Gerona al infimo precio de un real en las librerías católicas de Franquet i Geli*". Per totes les raons anteriorment exposades es convocava els catòlics a confluïr en la Unió Antimaçònica. Així: "*Ellos han jurado nuestro deshonor y ruina en las logias españolas y extranjeras; pero si todos los que aun conservan la fé y el aliento de sus antepasados cumplen con sus deberes, y,*

respondiendo á la invitación de las Juntas Diocesanas, las ayudan á levantar contra la diabólica secta el poderoso dique de la Unión Antimaçónica, podremos esperar, con el auxilio de la Inmaculada Virgen, Patrona de España y de sus Indias y vencedora del infernal enemigo, padre de la Francmasonería, que el Dios de los ejércitos nos libre de los males presentes, ilumine y convierta á los sectarios, destruya los planes de nuestros injustos é ingratos enemigos, y nos dé la paz tan suspirada, después de haber coronado con el laurel de la victoria los heroicos esfuerzos de nuestros soldados y marinos".

La circular de la Junta Diocesana era un amàs d'acusacions contra la maçoneria —satanisme, constant conspiració contra el catolicisme i l'Estat—, de les quals en destacava una, en consonància amb el moment històric que s'estava desenvolupant: la d'ésser la causa de la pèrdua de l'imperi colonial espanyol. En la crisi de 1898, l'Església acomplí un paper bàsic de propaganda en molts indrets, instigant els ciutadans a l'exaltació patriòtica. L'edició de fullets d'oracions i manifestos, o fins i tot, concretament a Olot, l'organització de funcions al temple de Sant Esteve, són mostres del rol jugat per Esteve Ferrer a la població muntanyesa el noranta-vuit.

La carta del bisbe fou contestada pel rector-arxiprest d'Olot uns dies més tard, el 25 d'agost, i posteriorment, amb data d'onze de setembre, Ferrer rebé una nova comunicació en la qual se l'exhortava decididament a la constitució d'una Junta. El 26 de setembre, quan el rector tornà a escriure al bisbe, la formació de la Junta d'Unió Antimaçònica de l'Arxiprestat d'Olot estava molt avançada. Per aquesta raó, el bisbe de Girona escriví novament (16 octubre 1898) a Esteve Ferrer, donant-li les darreres recomanacions. Es llegeix en la carta: "*Estimado Sr. Arcipreste: esta junta diocesana de Unión antimasonica ha visto con agrado la propuesta hecha por V. en su comunicación de 26 de septiembre para la formación de la de ese arcipres-*

La maçoneria, un gran monstre semi-fabricat.

NOTES

1. La bibliografia sobre la maçoneria és quantitativament impressionant. Per a una breu i concisa introducció es pot llegir el llibre de Paul NAUDON, *La franc-maçoneria*, París, ed. P.U.F., 1963 (Se n'han fet múltiples edicions, ampliades i posades al dia). També es pot veure, des d'un punt de vista més simbòlic, però, Jean PALOU, *La franc-maçoneria*, París, ed. Payot, 1964 (trad. cast. a Ed. Dédaló), i dirigit per Daniel LIGOU, *Dictionnaire Universel de la Franc-Maçonnerie*, 2 vols., París, ed. Prisme, 1974. En concret, per a l'Estat espanyol, és ineludible la consulta de les obres de José A. FERRER BENIMELI. Sobre la confrontació amb l'Església catòlica, vegeu "Los católicos y la masonería. ¿Puede un católico ser masón?", a *Historia* 16, extra IV, 1977, pp. 27-32, o bé el capítol segon de *Masonería española contemporánea*, 2. Desde 1868 hasta nuestros días, Madrid, ed. siglo XXI, 1987², p. 36 i ss.. En relació al punt anterior, i lligat amb el paper de Taxil en el muntatge antimacònic, és necessària la consulta —encara de Ferrer Benimeli— de "Satanismo y masonería", a *Historia* 16, extra IV, 1977, pp. 33-38, i *El contubernio judeo-masónico-comunista*, Madrid, ed. Istmo, 1982, pp. 31-133. Sobre la enciclica *Humanum genus* i la maçoneria, vegeu també GAY ARMENTEROS, Juan C., "Las razones de una condena: la Iglesia ante la Masonería", a *VI Semana de Historia Eclesiástica de España contemporánea: Iglesia, sociedad, política en la España contemporánea*, El Escorial, ed. Escurialenses, 1983, pp.

122-130. Són molt interessants, d'altra banda, els treballs publicats a FERRER BENIMELI, José A., coord., *La Masonería en la historia de España*, Saragossa, ed. Diputación General de Aragón, 1985, i *La Masonería en la España del siglo XIX*, 2 vols., Valladolid, ed. Junta de Castilla y León, 1987. Per últim, específicament sobre Catalunya, és destacable el dossier escrit per Pere SÁNCHEZ, "La maçoneria a Catalunya", a *L'Avenç*, núm. 76, 1984, pp. 46-76.

2. MOLINS I GELADA, Antoni, *El nacimiento del Salvador o la redención del esclavo. Zarzuela pastoril en cuatro actos y en verso*, Olot, Imp. y Lib. de Juan Bonet, 1888. Les citacions corresponen a les pàgines 11 i 12. Vegeu CANAL i MORELL, Jordi, "Els aliats de Llucifer. Els "Pastorets" d'Olot i la lluita antimacònic en l'època de la Restauració", a *L'Olotí*, núm. 427, 24 desembre 1987, pp. 26-27.

3. SADERRA, Miquel, *Doctrina antimasónica publicada por "La Estrella de Antipolo" y comentada por M.S.M.S.J.*, Manila, Imp. del Colegio de Sto. Tomás, 1899.

4. *La Comarca Leal. Periódico Católico-Monárquico*, surt des de 1889 a 1894, essent editat a Vic. Només a partir del núm. 210 (novembre de 1892) passà a esdevenir "Eco de Vich, Berga y Olot". Des de 1894 es convertí en *La Comarca, Periódico Católico-Monárquico*, publicació que sortí al carrer fins 1900, però que deixà de ser "Eco de Vich, Berga y Olot", per a restringir-se de bell nou a Vic, a partir del núm. 455 (juliol de

1897). Sobre aquestes qüestions vegeu Concepció MIRALPEIX, *La premsa a la ciutat de Vic al segle XIX*, Barcelona, ed. Generalitat de Catalunya, 1981. En el catàleg sobre la premsa d'Olot elaborat per Joaquim DANÉS i Carme SALA (*Exposición Bibliográfica Commemorativa del Centenario de la Prensa Local Olotense, 1859-1959, Catálogo Commemorativo*, Olot, Imp. Delta, 1959) i també la *Història d'Olot* (part inèdita, carpeta 10, Biblioteca Marià Vayreda d'Olot) de Joaquim DANÉS, s'omet *La Comarca, Periódico Católico-Monárquico*.

5. Vegeu CANAL i MORELL, Jordi i CASA-CUBERTA, Margarida "Conservadors i integristes a Olot a final del segle XIX. Un apropament a partir de l'anàlisi de la seva percepció de la crisi finisecular", a *Vitrina. Publicació del Museu Comarcal de la Garrotxa*, núm. 2, primavera 1987, pp. 61-70.

6. "A nuestros lectores", *El Deber*, núm. 1, 1 gener 1987, pp. 3-5. La citació de l'altre periòdic a "Ahondando en el asunto", a *La Democracia*, núm. 48, 30 novembre 1902, pp. 389-390. Uns mesos abans, exactament el 16 d'agost de 1902, *La Democracia* havia estat prohibida pel bisbe de Girona, "... para que la fé y las costumbres cristianas no sufran detrimento y no se pierda por culpa Nuestra ninguna de las ovejas confiadas á Nuestra Paternal solicitud..."

7. Aquesta carta i les següents que esmentem es troben a l'Arxiu Parroquial de Sant Esteve d'Olot, R.A.1.7.

tazgo, deseando que se constituya pronto, y que V. presida a lo menos la sesión primera". Pocs dies més tard es constituí definitivament la Junta. Era el 6 de novembre del mateix any 1898.

La Junta de l'Arxiprestat estava formada per onze membres. El reverend Josep Burch i Ventós actuava com a president honorari. Com a president, el Sr. Solà, Lluís Bolòs n'era el vice-president, Pere Llosas el secretari i Francesc Rius el tresorer. Els sis vocals eren el literat Josep Saderra, el reverend Jaume Reixach i Aubert —beneficiari de la parroquial des de 1893—, Josep Serrat i els senyors Fontfreda, Vila i Santouja. És molt destacable la presència en la Junta de Bolòs, regidor de l'Ajuntament olotí, de Pere Llosas i Badia, promotor de la major part d'associacions carlines olotines de final del segle XIX i principi del XX, de Saderra i Mata, antic integrant del Centre Catalanista, del qual marxà durant l'escissió dels elements més reaccionaris, i de Jo-

sep Burch, membre del Centre Tradicionalista i assidu col·laborador de *El Deber*. La Junta d'Unió Antimacònic de l'Arxiprestat quedà formada, doncs, per eclesiàstics i laics ideològicament molt propers al rector Esteve Ferrer. No tenim notícies de les activitats de la Junta a partir de la constitució. El procés de formació i les característiques pròpies de l'associació olotina ens permeten de veure, no obstant, un dels aspectes de la lluita finisecular del catolicisme enfront de la franc-maçoneria. El combat fou global, general. A cada lloc (diòcesi, arxiprestat, parròquia, país, ciutat), però, adquirí unes peculiaritats pròpies en consonància amb la situació històrica —la integració de la qüestió colonial a l'Estat espanyol, posem per cas, o la lluita Estat-Papat a Itàlia— o amb la ideologia particular de les persones que assumiren la tasca de ser-ne les capdavanteres. A la ciutat d'Olot, la direcció del rector Ferrer conduí els afers en una determinada via. L'enemic era

el mateix —un gran monstre semipre-fabricat anomenat maçoneria—, però a voltes no era l'únic. Hi havia qui, atrinxerat en precises institucions i defensor de concretes ideologies, menava diversos i variats combats a la vegada. L'exemple d'aquest eclesiàstic olotí en el tombant de segle és, pensem, ben il·lustratiu.

Jordi Canal i Morell és llicenciat en història.